

Noua dezordine mondială și accentele ei trumpiste [The new world disorder and its Trumpist accents]

Ana-Maria AMBROSĂ

Abstract: *The new world disorder, which has emerged after a decade of Western hegemony, manifests itself as an entropic state, that the old norms of international law and their established institutions (led by the UN) fail to temper. Regional military conflicts and „economic wars”, humanitarian, environmental and health security crises outline the image of an unstable world, on the edge of the abyss. This entire apocalyptic picture results not only from the rebelliousness of some political actors who challenge the Western model of society (the regional powers united in the BRICS, for example), but has as its substratum the decadence of modern rationalist-bureaucratic statehood, the attacks to which the traditional democratic State is subjected by a new illiberal, populist and self-defined „anti-system” elite. The new world disorder reflects the shock transferred to international relations from the efforts to demolish modern statehood, made by anti-system leaders from all over the world, many of them inspired by Donald Trump.*

Keywords: *new world disorder, State, trumpism, apocalyptic picture, security crises*

O introducere metodologică. Paradigma noii dezordini

Sintagma *noua dezordine* – consacrată în literatura occidentală de Pascal Bruckner și Alain Finkielkraut, cu trimitere la înțelesurile date sexualității¹ în siajul revoltelor de stradă pariziene din Mai '68 – a devenit în ultima vreme o adevărată *paradigmă* pentru științele sociale, redefinind tematic și metodologic modul în care ne raportăm la relațiile de securitate, la economia globală sau la metamorfozele ideologiilor dominante din diverse părți ale lumii.

Substratul epistemologic al paradigmei *noii dezordini* constă în relativizarea forței ordonatoare a vechiului tipar al „luptei contrariilor” din dialectica tradițională, considerat depășit atunci când trebuie să explice lucruri „aberante” (excepțiile tot mai numeroase de la „regulă”, ce riscă să răstoarne regula însăși, teoria îndelung folosită). Promotorii sintagmei invocate mai sus nu resping în mod absolut ideea comună că lumea este propulsată de un motor cu două pistoane: unul al ordinii (parțiale în timp și spațiu) și altul al dezordinii; numai că această „mecanică teoretică” simplă este tot mai neputincioasă în explicarea unor situații și evenimente etichetate ca *impredictibile, incomprehensibile*. Când realitatea devine mai „creativă” decât pot admite traseele analizei sistemice tradiționale, vechea epistemă nu este abandonată subit, ci își caută scuze, justificări de genul: „nimeni nu se aștepta”, „nimeni nu a crezut”, „nimeni nu a anticipat” (de exemplu: nimeni nu se aștepta ca britanicii să voteze Brexitul, nimeni nu credea că Trump va ajunge la Casa Albă, nimeni nu a anticipat atacul Rusiei asupra Ucrainei). În cele din urmă, adâncindu-și criza de potențial, modelul cognitiv al „științei normale” este pus în situația de a recunoaște că înțelegerea provocărilor prezentului nu este posibilă folosind doar metodele deja consacrate de cercetare, ci că presupune forjarea unui nou instrumentar metodologic și, mai ales, efectuarea altor *decupaje tematic* decât cele cu care fusesem obișnuiți.

În literatura politică a ultimelor trei decenii, *noua dezordine* definește generic *entropia relațiilor internaționale* – economice și de securitate –, generată de schimbările abrupte survenite în structurile statale (deopotrivă ale celor tradițional democratice și ale celor totalitare sau autoritare) și în compoziția elitelor politice de pretutindeni. *Paradigma noii dezordini* ne avertizează că, actualmente, statul nu mai este cel de acum câteva decenii, când deținea mândru

atributul suveranității, când nu putea „eșua” sau falimenta, când nu-și imagina posibilă suspendarea serviciilor publice sau ignorarea regulilor dreptului internațional; mișcările lui actuale (în limitele granițelor sau în afara lor) pot fi surprinzătoare, ieșind din tiparul rațional instituțional-birocratic, justificându-se în schimb prin pulsunile și interesele private ale unor lideri atipici.

Metamorfozele instituției etatice sunt indisolubil legate de prevalența, pe scena vieții publice, a unei noi generații de guvernanți, care în mod clar nu mai sunt făcuți din aluatul cultural, diplomatic și ideologic de odinioară; printre ei regăsim actualmente actori, sportivi și magnați fără identitate ideologică, obișnuiți cu aplauzele milioanei de fani, sensibili la imaginea din mass-media și din rețelele de socializare, preocupați de maximizarea profitului lor economic și simbolic și dispuși să transforme statul într-o afacere privată. Actorii socio-politici și sistemele în care ei operează și-au schimbat osatura, tipul de raționalitate și interesele. Pentru a înțelege dimensiunea crizei vechii episteme politice (angajate în sublinierea echilibrelor, a continuității și ordinii) și emergența celei noi, trebuie spus că până și unele concepte fundamentale precum suveranitatea, dreptul internațional, guvernanța, democrația etc. au fost *resemantizate ideologic*, de aici rezultând un polimorfism al strategiilor acționale și argumentative, în dialogul internațional.

După repetate semi-eșecuri în lupta contra terorismului și a migrației ilegale, a traficului de droguri și de persoane, după realizările modeste în impunerea de standarde globale de mediu sau de respectare a drepturilor omului, actorii politici statali sunt tot mai îndepărtați de ideal-tipul raționalist, care ar fi trebuit să conducă umanitatea spre o eră de pace și prosperitate, în baza normelor dreptului internațional. Sub bagheta unor personaje zgomotoase, declarate inamice ale *statu-quo*-ului politic (lideri populiști, anti-sistem), multe dintre statele care odinioară inspirau respect și care reprezentau modele de conduită legală s-au transformat în scene de carnaval. Locul statelor-etalon și al oamenilor de stat pare să fi fost luat de structuri difuze care și-au pierdut propulsia, direcția și ofițerul de cart, în mijlocul unei furtuni perfecte.

De la ordinea bipolară, la noua dezordine mondială

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial (1945), omenirea a trăit vreme de aproape patru decenii în parametrii ordinii economice, politice și de securitate de tip *bipolar*. Având ca puteri-fanion Statele Unite ale Americii și URSS-ul, epoca postbelică s-a caracterizat printr-un echilibru relativ de putere între *sistemul capitalist demo-liberal* și cel *comunist totalitar*. Tabăra occidentală s-a securizat militar prin crearea NATO (1949), în timp ce lagărul sovietic a reunit propriile-i armate sub faldurile Tratatului de la Varșovia (1955). Fără a se confrunța nemișlocit în numeroasele conflicte „calde” din Asia și Africa, pe care le-au susținut cu armament și consilieri militari, SUA și URSS s-au limitat la statutul de „patroni non-beligeranți” ai Războiului Rece. Cât privește rețeta de funcționare economică, cele două „lumi” au cunoscut diferite forme de integrare, de tipul Comunității Economice Europene (1957), în oglindă cu Consiliul de Ajutor Economic Reciproc – CAER (1949). Asperitățile dintre sisteme erau gestionate de Organizația Națiunilor Unite (fondată în 1945), iar destinderea relațiilor dintre ele avea să se producă sub semnul Acordurilor de la Helsinki (1975), care garantau inviolabilitatea frontierelor celor 35 de state semnatare, cooperarea lor economică și respectarea drepturilor omului².

Intrarea treptată în criză a sistemului economic socialist, bazat pe proprietatea de stat și planificare economică rigidă, a rupt echilibrul marilor puteri. În lumea controlată de sovietici, s-au produs revoluții anti-comuniste și de eliberare națională, la capătul cărora însăși Uniunea

Sovietică a dispărut ca actor statal. Cele mai multe dintre țările care au abandonat calea comunistă au început un lung proces de *tranziție* spre democrația de tip liberal și spre economia de piață. Modelul occidental urmat de acestea a devenit pilonul noii ordini mondiale. Ultimul deceniu al secolului și mileniului trecut părea să definească un *sistem de tip hegemonic*, bazat pe preeminența puterii economice a țărilor capitaliste și pe forța militară a SUA (contributorul principal al Alianței Nord-Atlantice).

După o scurtă perioadă de repliere, Rusia a început să-și reafirme pretențiile de putere mondială. China (comunistă politic, dar capitalistă economic) a intrat și ea în jocurile pentru reșezarea sferelor de influență. Unii actori statali regionali ca India și Brazilia s-au raliat curentului evolutiv către o ordine multipolară. În aceste condiții, noua ordine născută după 1990 a ajuns să se disipeze: la începutul mileniului al treilea, puteam deja să vorbim fără reținere despre o *nouă dezordine mondială*.

Într-un survol rapid al cercetărilor privind *noua dezordine mondială*, evidențiem cartea lui Ken Jowitt, *New World Disorder*³, publicată în 1992. Examinând schimbările care aveau loc în țările fostului lagăr sovietic, imediat după destrămarea URSS și instaurarea de regimuri formal democratice, autorul avertiza că leninismul (repudiat public și „aruncat în lada de gunoi a Istoriei”) încă reprezenta un serios factor de dezordine în raport cu evoluția modernizării și sublinia riscurile rămășițelor acestui tip de regim (bazat pe o stranie „carismă impersonală”, instituționalizată în partid), în pofida profețiilor despre mondializarea pașnică a democrației liberale (formulate, printre alții, de frecvent invocatul Francis Fukuyama⁴, creatorul sintagmei „sfârșitul Istoriei”).

Dacă Jowitt fusese preocupat de soarta Europei Centrale și de Est în postcomunism, Peter N. Neumann consideră că problema cu adevărat gravă o reprezintă soarta Occidentului însuși și a actorilor statali din sfera lui tradițională de influență. Astfel, în lucrarea *The New World Disorder: How the West Is Destroying Itself*⁵, publicată în 2024, Neumann critică tolerarea de către leadershipul marilor democrații a *derapajului global* spre autoritarism, fundamentalism, autocrație, terorism și alte primejdii vitale pentru modul de viață occidental (creșterea economiei și a influenței politice chineze în diverse părți ale globului – inclusiv în fostele fiefuri asiatice și africane ale puterilor occidentale; revenirea Rusiei la expansionism teritorial și la amenințarea nucleară; abandonarea țărilor globale pentru echilibrul climatic; erodarea puterii organizațiilor internaționale și a dreptului internațional etc.), derapaj căruia nu i s-a dat la timp un răspuns ferm. Conciliatorismul naiv al mai-marilor Occidentului, practicat în zilele noastre față de dictatori de toate soiurile, este adesea comparat cu atitudinea sinucigașă pe care au avut-o democrațiile interbelice față de ascensiunea fascismului. Practic, Occidentul este pe punctul de a se auto-distruge, sub povara bunelor sale intenții (și maniere).

O altă analiză relevantă în chestiunea noii dezordini mondiale aparține americanilor Nicolas Checa, John Maguire și Jonathan Barney. Aceștia afirmă, încă din 2003, că Occidentul (marcat de un amestec de naivitate și aroganță în sferele leadership-ului și irosindu-și avantajele pe care le avea la finalul Războiului Rece) a trecut de la noua ordine globală conturată în vremea lui George Bush „Tatăl” (și definită principial prin *Consensul de la Washington*) la noua dezordine patronată de Bush „Fiul”⁶. Autorii citați nu sunt primii care îi suspectează pe liderii marilor democrații de lipsa de fler în relațiile cu dictatorii, de utopism privind dorința globală de pace, precum și de un vizibil sentiment de superioritate morală și politică, ce le-ar da dreptul să-și „exporte” viziunile democratice în restul lumii. În rezumat, aceste trăsături pot fi reduse la conceptul elegant de „inabilitate politică”, echivalent cu mai puțin reverențioasa etichetă de „prostie”.

Pentru a înțelege mecanismele insinuării dezordinii în aranjamentul de putere creat la sfârșitul Războiului Rece, se cuvine să explicităm pe scurt bazele *Consensului de la Washington*. Economistul englez John Williamson (creatorul sintagmei *Washington Consensus*, în 1989) explică apariția acestui model de gândire a politicilor la nivel global prin faptul că, după o serie de eșecuri ale guvernelor conservatoare Reagan și Thatcher (tributare ideilor de guvernământ minimal, monetarism și economie bazată pe ofertă – așa-numitele „inovații neolibérale”), ca și după aplicarea reușită a unor reforme fiscale serioase pentru asanarea economiilor statelor Americii Latine (confruntate multă vreme cu îndatorarea excesivă și cu riscul intrării în incapacitate de plată), cei mai mulți specialiști în domeniul economiei mondiale au aderat la setul de zece principii ale bunei funcționări a pieței globale (și a fiecărei economii naționale în parte), definite chiar de Williamson: disciplină fiscală; reordonarea priorităților din politicile publice (de la subsidii acordate fără întemeierea pe merit, către investiția în sănătatea primară, educație și infrastructură); reforma taxelor (lărgirea bazei de impozitare, mai curând decât creșterea taxelor); liberalizarea dobânzilor; rată de schimb competitivă; liberalizarea comerțului; liberalizarea investițiilor străine directe; privatizare; dereglementare; drepturi de proprietate⁷.

Williamson a subliniat în mod repetat că cele zece principii nu alcătuiesc nicidecum un „manifest neoliberal” definibil ca „fundamentalism de piață”, ci privesc crearea la nivel global a unei piețe libere, favorabilă economiilor emergente (accesul țărilor în curs de dezvoltare la marea piață mondială și la tehnologii) și unei echitabile distribuții a bunăstării. Astfel, *Consensul de la Washington* a devenit un simbol al „corectitudinii politice”, modelul standard în analiza ordinii internaționale și totodată schema obligatorie de reformă economică pe care trebuiau să o respecte țările aflate în tranziție⁸, sub tutela FMI și a Băncii Mondiale (instituții care își au sediul la Washington).

Noua ordine hegemonică americană a fost consolidată, în planul securității, prin extinderea NATO (în etapele din 1999 și 2004), după dizolvarea Tratatului de la Varșovia (1991) și reglementarea arsenalului nuclear al fostei URSS (cedarea lui imediată Federației Ruse de către Belarus și Kazahstan, apoi și de către Ucraina, prin *Memorandumul de la Budapesta*, din 5 decembrie 1994; prin respectivul memorandum, Ucraina primea garanții de securitate din partea SUA, a Marii Britanii și a Rusiei; alte două puteri nucleare – Franța și China – s-au alăturat țărilor garante, printr-o declarație separată).

Un alt pilon important al ordinii mondiale post-bipolare l-a reprezentat setul de criterii pe care trebuie să le respecte un stat pentru a putea solicita aderarea la Uniunea Europeană: instituții stabile, care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului și protecția minorităților; economie de piață funcțională, aptă să se integreze în piața comună; acceptarea „acquis-ului comunitar” și aderarea la obiectivele uniunii politice, economice și monetare (*Criteriile de la Copenhaga*, 1993). Este adevărat că avem de-a face aici cu criterii de anvergură regională, dar cu o anumită consistență globală, conturând un tip de societate deschisă, incluzivă, performantă și justă.

Deși majoritatea pilonilor descriși mai sus mențin cu destul succes ordinea relativă în lumea noastră democratică, relevanța lor în alte părți ale globului este foarte scăzută. Mai mult decât atât, chiar și în blocul occidental se discută despre erorile strategice ale ultimilor ani (în abordarea unor probleme ca migrația, cursul accelerat al decarbonizării economiei, dependența de anumite resurse și produse din țări care se pot transforma rapid în inamici ai UE etc.), în urma cărora s-au accentuat instabilitatea economică și criza de securitate, cu efecte grave chiar pentru țările acestui bloc (revirimentul extremismului și al xenofobiei fiind doar vârful aisbergului).

Recent, după șocurile provocate de pandemia de Covid, *Consensului de la Washington* i-a fost contrapus așa-numitul *Consens de la Cornwall* (o viziune nouă despre implicarea guvernelor în menținerea echilibrului economic, prezentată în cadrul dezbaterilor prilejuite de Summitul G7, desfășurat la Cornwall, în Regatul Unit, între 11 și 13 iunie 2021). În *Raportul Panelului G7 pentru Reziliență Economică* se specificau următoarele: „Ipotezele axate pe piață ale Consensului de la Washington au constrâns politica economică, subminând potențialul guvernelor de a lucra în parteneriat cu sectorul privat pentru a modela economii care să susțină valorile noastre democratice colective și binele comun. Deși nivelul de trai s-a îmbunătățit ca urmare a unei integrări economice sporite, este încă nevoie să se avanseze mai bine în crearea unei noi normalități. G7 ar trebui să fie lider în stabilirea unui nou consens care să prioritizeze prosperitatea economică sustenabilă și incluzivă, să ne facă rezistenți la riscurile de mediu și de sănătate, precum și la cele socio-economice și geopolitice și să restabilească încrederea publicului într-un sistem economic global bazat pe reguli, liber, echitabil și deschis”⁹.

Cu sau fără Consensul de la Washington, ordinea globală ce părea să se instituie în primul deceniu postcomunist a fost demantelată și discreditată nu atât de contestatarii săi naturali (puterile regionale non-occidentale), cât de dirijorul ei: SUA. O analiză excelentă a acestui fapt găsim în eseuul lui Tzvetan Todorov, *Le nouveau désordre mondial: réflexions d'un Européen*¹⁰. Teza sa principală este aceea că America sub guvernarea lui Bush Jr. a părăsit preceptele dreptului internațional despre suveranitate și noningerință, încercând să legitimeze așa-numitul „război preventiv”, declanșat pentru a impune unei țări / națiuni acceptarea *volens nolens* a modelului democratic american. Așa s-au petrecut lucrurile în cazul declanșării războiului din Irak, în 2003, împotriva regimului lui Saddam Hussein; tot la fel au stat lucrurile și în cazul Afganistanului¹¹, unde liderii de la Washington au crezut că pot construi o națiune de factură occidentală. În fapt, prin intervențiile lor, americanii nu au adus pace, prosperitate și democrație în societățile respective, ci au legitimat rezistența jihadistă și proliferarea terorismului la nivel global, au creat noi insule de dezordine, cu un uriaș potențial entropic. Concluzia lui Todorov despre „neo-fundamentalismul” politicii intervenționiste a lui Bush Jr. este aceea că nu poți să impui idei și idealuri pe care le crezi bune și democratice folosind forța, căci războiul nu este o opțiune rezonabilă decât atunci când trebuie să-ți aperi suveranitatea sau să previi (sau să oprești) un genocid.

În contextul analizei academice și din mass-media a tranziției de la bipolarism la hegemonia americană și apoi spre o viitoare (posibilă) ordine multipolară, tematica privind conflictele Est-Vest pe multiple planuri a fost substituită de teme precum raporturile dintre „Occidentul global” și „Sudul global”, dintre democrațiile liberale și regimurile autoritare (civile, militare sau teocratice), dintre ariile de civilizație, dintre poli economici mai vechi sau mai noi (precum SUA, UE, Organizația pentru Cooperare de la Shanghai, Cooperarea Economică Asia-Pacific, BRICS, OPEC etc.). Pentru spațiul occidental, a devenit presantă investigarea *Brexitului*, a proliferării guvernărilor iliberale¹², ca și a ascensiunii populismului și a extremei drepte. Aceste noi „decupaje” dau, în esență, măsura actualei dezordini globale.

Accentele trumpiste ale noii dezordini mondiale

Glisarea spre noua dezordine mondială a fost un proces derulat pe parcursul mai multor ani, punctul de inflexiune constituindu-l atentatele de la 11 septembrie 2001. În acel moment, a fost spulberată aura de invincibilitate a SUA și s-au devoalat adevăratele interese și susțineri față de Occidentul atacat de jihadiști, pe de o parte, sau față de rețelele teroriste patronate de Al-Qaida (cu suportul uman, financiar și logistic al Afganistanului, Yemenului și Somaliei), pe de altă parte. În pofida declarațiilor unanime de condamnare a atentatelor, mulți lideri de pe toate

meridianele (și paralelele) au jubilat când au văzut cât de fragilă poate fi America; slăbiciunea ei în fața unui dușman nevăzut (ascuns printre civili, școlit în structurile academice occidentale și lăsat să circule liber tocmai în virtutea principiilor liberale ale lumii noastre) a dat speranțe tuturor celor care militau pentru o ordine non-hegemonică, multipolară. Figura debusolată a lui George W. Bush la prima declarație de presă de după prăbușirea turnurilor gemene din New York putea să semene, fără modificări de fotoshop, cu medalionul de pe crucea supremației americane.

Rănită puternic în orgoliu, Casa Albă a reacționat imediat față de umilința administrată de fideli sinucigași ai lui Bin Laden, invadând Afganistanul și înlăturând regimului taliban de la Kabul – principalul susținător și găzduitor al Al-Qaeda. Între 7 octombrie și 7 decembrie 2001, coaliția alcătuită din SUA, Marea Britanie, Franța, Germania, Australia și Canada a reușit să-i alunge pe talibani, cu sprijinul unei grupări afgane rebele (Alianța Nordului). Totuși, după douăzeci de ani de eforturi internaționale (inclusiv cu participarea României, în cadrul coaliției largite ISAF) pentru a face din Afganistan o țară democratică, lumea occidentală a trăit dezamăgirea retragerii trupelor sale de suport pentru regimul președintelui Ashraf Ghani, sub tirul talibanilor care reveneau la putere chiar cu complicitatea unor militari ai armatei regulate, antrenate și finanțate de SUA și aliații lor. Iată un monumental eșec al ordinii mondiale pe care o doriseră Statele Unite! Pentru a da fiecărui actor importanța cuvenită în acest episod, trebuie să amintim că retragerea din Afganistan a fost negociată de Donald Trump (preocupat obsesiv de costurile menținerii trupelor), în cadrul Acordului de la Doha cu talibanii (februarie 2020), fiind dusă la îndeplinire de succesorul său, Joe Biden, în aprilie-august 2021.

Dacă invadarea Afganistanului putea fi considerată un act de legitimă apărare, conform dreptului internațional, următoarea acțiune presupus anti-teroristă a lui George W. Bush a aruncat sistemul internațional într-o criză fără precedent. Începând din 20 martie 2003, sub stindardul „Războiului împotriva terorismului”, o nouă coaliție patronată de SUA s-a angajat într-o acțiune militară, de data aceasta *neautorizată de ONU*: invadarea Irakului, cu scopul declarat de a elimina regimul Saddam Hussein (acuzat că ar deține arme de distrugere în masă și că ar susține organizația Al-Qaeda). „Modelul imperial”¹³ de acțiune preferat de Bush și de unii aliați ai săi a pus pe pauză dreptul internațional, care nu permitea atacarea unui stat suveran fără o dovadă certă de agresiune pe care el să o fi comis. Oricât de blamabilă ar fi fost puterea de la Bagdad pentru guvernământul său opresiv (față de comunitatea *șiiită* și față de *kurzi*, de exemplu), nicio regulă internațională nu permitea intervenția militară împotriva sa și a poporului irakian. Totuși, SUA au intrat cu trupele în Irak, au ocupat capitala și o mare parte din teritoriu, iar pe 13 decembrie 2003 l-au capturat pe fostul dictator (acesta fiind judecat și executat pe 30 decembrie 2006). Inutil să mai amintim că și experiența „democratizării Irakului” s-a terminat prost, răscolind conflictele inter-tribale și fundamentalismul islamic.

Convinse de posibilitatea (și chiar de necesitatea) mondializării modelului democratic occidental (prin metode nedemocratice), administrațiile de la Washington (fie ele republicane sau democrate) au rămas prizonierele viziunii lor despre ordinea internațională hegemonică. Așa cum am mai spus, republicanul Bush Jr. a invadat Afganistanul și Irakul, ducând aceste țări într-o lungă eră de război civil. Democratul Barak Obama a finalizat „vânătoarea” lui Bin Laden (2 mai 2011) și a susținut mișcările revoluționare contra liderilor autoritari din state arabe precum Tunisia, Libia, Egipt, Siria, Yemen etc. Debutând cu căderea președintelui tunisian Ben Ali, la începutul anului 2011, mișcările anti-dictatoriale subsumate „Primăverii arabe” au avut în puține cazuri un deznodământ pozitiv; de regulă, după înlăturarea vechilor dictatori, diverse grupări tribale, militare și religioase au încercat să preia puterea, aruncându-și țările în sângeroase conflicte interne. În mod ironic, lupta „ucenicilor vrăjitori” occidentali contra terorismului și a

fundamentalismului islamic a generat un haos de nedescris în lumea arabă, pe fundalul căruia s-a clădit Statul Islamic din Irak și Siria (ISIS). Noul califat islamic a adunat mulți adepți în rândul cetățenilor occidentali de origine arabă și / sau de credință musulmană, dând o nouă dimensiune terorismului global. Să adăugăm, la toate acestea, nesăbuita deschidere a Angelei Merkel față de valul migraționist care a luat cu asalt Europa începând din 2015¹⁴ (ca urmare a „Primăverii arabe”), pentru a completa șocantul tablou al noii dezordini mondiale. Cu doar două decenii în urmă, Samuel Huntington (fost consilier al Președintelui Clinton) ne avertizase asupra uriașului pericol al „ciocnirii civilizațiilor”¹⁵...

Războaiele regionale din Africa, Asia și chiar din Europa (amintind aici nu doar actualul conflict ruso-ucrainean, ci și îndelungatul război din fosta Iugoslavie, dintre 1991 și 2001), destabilizarea zonei Caucazului și a lumii arabe, marile migrații ale populațiilor dizlocate de conflicte, nenumăratele crize umanitare și multiplicarea actelor teroriste par să arate că, după sfârșitul Războiului Rece, lumea pășește pe pătățelele unui șotron al violenței, pe care nimeni nu îl poate controla. Totuși, în pofida polimorfismului ei debordant, am putea defini *noua dezordine mondială* ca o stare entropică generalizată, la care s-a ajuns în urma substituirii dreptului internațional (bazat pe ONU, pe organizațiile regionale și pe acordurile globale și regionale) cu un model regalian de „acțiune de la caz la caz”, imprevizibil și discreționar, întemeiat pe forță, operat de un hegemon pe care îl contestă și îl copiază ceilalți competitori. „Sensul dreptului internațional, așa cum a fost construit după cel de-Al Doilea Război Mondial și apoi, după 1990, era tocmai să apere niște principii pe baza consensului și să promoveze pacea mondială și echilibrul pe baza unor reguli prestabilite”¹⁶. Atunci când acest sistem consensual de reguli a fost ignorat de cea mai importantă putere a lumii, diverse puteri de rangul doi au înțeles că pot proceda și ele în mod similar. Iar fenomenul s-a multiplicat, coborând în ierarhie, dezvoltându-se o adevărată „cultură a impunității” la toate nivelurile și în toate colțurile lumii.

Trebuie să observăm că acțiunile întreprinse de americani (în primul rând) și de alte puteri (aliatate sau ostile) în afara regulilor vechiului sistem de drept internațional sunt totdeauna prezentate de autorii lor ca deplin justificate legal și moral, ca menite să restaureze *Ordinea*, să repare echilibrul global, să facă „dreptate” sau să elimine erori istorice; nu puține sunt cazurile în care astfel de încălcări ale dreptului internațional sunt comise în numele apărării democrației și drepturilor omului (mai ales ale minorităților), în numele libertății de conștiință și religioase etc.; practic, din inventarul valorilor universal prețuite, sunt selectate, după conjunctură, cele care pot justifica *in extremis* „dreptatea pe cont propriu” – ca într-o fază pre-civilizațională, pre-politică a omenirii, în care operează legea celui mai tare. În atare situații, violența pare să capete virtuți juridice, atunci când o exercită Big Brother, fiind în schimb dezavuată când vine dinspre un actor oarecare, mic și slab.

În prezent, dezordinea la nivel global poate fi ilustrată cu o sumedenie de exemple. În mass-media anului 2025, țin capul de afiș: agresiunea Rusiei contra Ucrainei, războiul dintre Israel și gruparea Hamas din Gaza și sudul Libanului, schimbul de lovituri balistice dintre Israel și Iran, loviturile americane contra instalațiilor nucleare iraniene, atacurile rebelilor yemeniți Houthis contra Israelului și contra navelor comerciale care tranzitează Marea Roșie, luptele dintre facțiunile sudaneze rivale, schimburile de focuri de la frontierele Indiei și Pakistanului, ca și ale Thailandei și Cambodgiei, conflictele dintre Rwanda și Congo, Azerbaidjan și Armenia (ultimele patru situații enumerate găsindu-și aplanarea sub medierea lui Donald Trump) etc. În multe alte părți ale globului, grupări armate susținute de puteri străine și de organizații de mercenari periclitizează securitatea unor state multietnice și multireligioase. Coreea de Nord continuă înarmarea nucleară și participă la războiul din Ucraina cu militari și armament. China stă cu ochii

pe Taiwan. Rusia sabotează infrastructura submarină occidentală din Marea Baltică, nu conține atacurile cibernetice asupra lumii apusene și influențează alegerile din mai multe țări pe care le consideră ostile. Sancțiunile internaționale contra statelor agresoare sunt încălcate prin scheme comerciale oculte.

Cât privește situația instituțiilor internaționale tradiționale, constatăm o continuă erodare a ONU, care este acuzată de Israel că duce o politică anti-evreiască; în Consiliul de Securitate, SUA au ajuns să voteze adesea alături de China și Rusia, contra aliaților tradiționali. Cum să mai catalogăm decizia americanilor din 30 august 2025 privind refuzul vizei pentru delegația palestiniană la ONU? Agenția Internațională pentru Energie Atomică este împiedicată să inspecteze instalații problematice din Irak sau de la centrala Zaporojie, ocupată de ruși. Peste tot unde au loc conflicte armate, sunt ignorate regulile privind protejarea civililor și accesul organizațiilor umanitare (ca în cazul crizei din Gaza). În rezumat, pare că trăim într-o lume în care fiecare face ce vrea, fără să-i pese de nicio regulă juridică sau morală.

Care este „pecetea” pusă de Președintele american Donal Trump asupra stării actuale de dezordine mondială, dincolo de declarațiile sale de „pacificator universal”? În opinia multor analiști, revenirea sa la Casa Albă acutizează tensiunile politice, economice, militare, de mediu etc., prin „desconsiderarea suverană” a vechilor acorduri, tratate și chiar instituții internaționale, ca și prin perpetuarea și ducerea la limită a ideii de supremație americană, exprimată sintetic în „doctrina MAGA”. „Administrația Donald Trump duce această degradare a climatului geopolitic la un alt nivel. Interesul Statelor Unite pentru resursele naturale și poziția strategică a Groenlandei, voința (exprimată) de anexare a Canadei, intenția de a prelua controlul asupra Canalului Panama, schimbarea denumirii Golfului Mexicului în Golful Americii (o decizie cu mare valoare simbolică), amenințările la adresa UE cu tot felul de șicane economice etc. sunt semnul unei abordări pragmatice, de pe poziție de forță, în relația cu foștii aliați – și cu restul lumii. Această competiție (adesea subterană) pentru influență și resurse arată limitele dreptului internațional în fața intereselor naționale puternice”¹⁷. Am putea adăuga că nu atât limitele (reale) ale dreptului internațional și afirmarea prea accentuată a intereselor naționale americane duc la degringoladă, ci că atitudinea discreționară a unui magnat devenit președintele celei mai mari puteri mondiale contează în primul rând, când sunt răsturnate valorile și normele de bază ale civilizației.

Încă de la instalarea la Casa Albă în primul mandat (2017-2021), Donald Trump a arătat că prezența sa în politică este sub semnul *hybris*-ului. Narcisist, impredictibil, instinctiv, inconsecvent în judecăți și atitudini, lăudăros, convins că este „Alesul”, „cel mai bun Președinte pe care l-a dat Dumnezeu Americii”, Trump și-a arătat totodată și fața de personaj căruia îi plac linguşelile, care reduce totul la bani și la vedetism. Cu un vocabular politic sărăcăcios, marcat de clișeul MAGA și de câteva superlative de genul „măreț”, „minunat”, „grozav”, „excepțional”, „genial”, „istoric”, Trump a transferat în viața politică minimalismul intelectual din mass-media de divertisment (experimentat chiar de el, în rolul de gazdă a cunoscutei emisiuni TV „The Apprentice”¹⁸, realizată în 2004, la NBC), unde fronda față de reguli, excentricitatea, etichetarea și jignirea adversarilor, nonconformismul, suspansul și surprizele facile dau rețeta succesului la public.

Copleșiți de multitudinea gesturilor teatrale și de inconsecvența judecăților politice ale lui Donald Trump, am putea scăpa din vedere principalul motiv pentru care el este cavalerul negru al noii dezordini mondiale: atașamentul său organic față de *ideea de a distruge statul tradițional*, pentru a-l înlocui cu o nouă formă de ordine sau de putere. Privind puterea executivă ca pe un bun personal și crezându-se o figură carismatică, Trump a pătruns în politică din postura unui om

„anti-sistem”, intrând în coliziune cu structurile tradiționale republicane, iar mai apoi chiar cu instituțiile democratice ale statului. Justiția și sistemul electoral s-au aflat și se află printre țintele sale predilecte, de acolo simțind că îi pot apărea piedici în calea planului său de transformare într-un *monarh*. În același creuzet al dușmanilor a așezat și mediile academice democratice, cu care duce un război dur, ce antrenează efecte la nivel mondial (reducerea gradului de internaționalizare a învățământului superior american). Lumea artiștilor nu a fost ocolită nici ea de maniheismul trumpist, după cum este de notorietate conflictul președintelui american cu o parte a presei. Nu în ultimul rând, „împăratul Trump” duce un război cu migrația (în sânul unei națiuni născute prin migrație), folosindu-se de ziduri la frontiera cu Mexicul, de lagăre mascate și de proceduri ilegale de expulzare a străinilor (chiar și a unora care stăteau legal pe teritoriul SUA). Sub pretextul instaurării ordinii și siguranței cetățenilor, cu Garda Națională pe străzile marilor orașe, țara tuturor posibilităților s-a transformat, sub „măreața” domnie a lui Trump, în țara tuturor abuzurilor. Cu o asemenea matriță de guvernare internă, îndreptată contra statului de drept și a mecanismelor sale democratice, contra unor instituții consacrate în interiorul și în afara SUA, trumpismul s-a dezlănțuit și asupra ordinii / dezordinii mondiale.

Modul în care Trump abordează relațiile internaționale este marcat profund de afecte, percepții, impresii de moment, în baza cărora el decide instantaneu dacă îi place sau nu de un interlocutor¹⁹. O astfel de „diplomație instinctuală” nu are multe în comun cu ordinea globală bazată pe reguli. Când majoritatea statelor lumii vrea să-i izoleze pe dictatori, să impună sancțiuni agresorilor și să-i tragă la răspundere pentru genocid, Trump își permite să-i trateze cu protocolare covoare roșii, să-i aprecieze public pentru genialitate și să le ceară un fel de „reciprocitate sentimentală”!

Lucrurile deraiază și mai tare de la calea normală a ordinii internaționale atunci când Trump sesizează oportunități de afaceri, cu dictatorii sau cu alte personaje controversate, pe spinarea unor țări sau popoare. Dorințele lui de a încheia un acord pentru exploatarea pământurilor rare din estul Ucrainei sau de a transforma Fâșia Gaza într-o *riviera marca Trump* au îngrozit globul, prin cinism și dispreț față de suferințele oamenilor. În aceeași logică a profitului, administrația Trump a devenit o amenințare pentru suveranitatea unor parteneri din NATO (Canada și Danemarca) sau pentru statul Panama: invocarea unor interese economice și de securitate pentru a ocupa Groenlanda sau pentru a prelua gestionarea Canalului ce leagă Atlanticul de Pacific a nedumerit comunitatea internațională, care nu mai vede acum diferența dintre un onest „jandarm mondial” și un interlop care cere taxă de protecție. Inspirat de invadatorul Putin, ca și de Xi Jinping care revendică Taiwanul, Trump pare să fie atras de rețeta încălcării suveranității altor țări, sub stindardul fals al păcii.

Schimbarea paradigmei de securitate, sub presiunea filosofiei profitului, se observă și în relațiile din cadrul NATO. Donald Trump, obișnuit să exagereze rolul său și al SUA în tot ce mișcă pe această planetă, a cerut încă din primul său mandat ca țările membre NATO să cheltuiască cel puțin 2% din PIB-ul fiecăreia pentru înarmare. După revenirea la Casa Albă, în ianuarie 2025, a pus problema retragerii SUA din NATO, dacă ceilalți contributory nu-și onorează angajamentele financiare, sugerând transformarea Articolului 5 din Tratatul Nord-Atlantic într-un contract comercial: vei fi apărat de Alianță în funcție de cât plătești pentru aceasta (un nou exemplu de prevalență a modelului „taxei de protecție”, în detrimentul solidarității și al apărării necondiționate a victimei agresiunii). La summitul de la Haga, din iunie 2025, „taxa de protecție” a crescut la 5% din PIB. Mai mult, europenii și ucrainenii s-au arătat dispuși să cumpere și mai mult armament din SUA, dându-i lui Trump satisfacția că a mai încheiat o „măreață afacere”.

Dar nici în materie de afaceri nu putem spune că noua dezordine mondială este lipsită de pecetea trumpismului. Desigur, balanța economică globală s-a mișcat în toate direcțiile cu ceva vreme înainte de venirea lui Trump la putere, criza din 2009 începând în mandatul lui Obama. Dar în ultimul deceniu regulile jocului comercial au fost perturbate într-un mod nemaîntâlnit. Dacă în 1992 cele trei țări ale continentului nord-american semnaseră acordul de liber schimb NAFTA, care a redus, în etape, taxele comerciale până la zero, pe 30 ianuarie 2020 lucrurile s-au schimbat radical: Trump a pus capăt erei NAFTA, prin semnarea noului acord, U.S.-Mexico-Canada Agreement (USMCA). Acesta schimba multe prevederi privind comerțul liber, dar nu afecta chiar atât de grav fluxurile dintre cele trei state, estimate la aproximativ 1200 de miliarde de dolari anual. Abia în al doilea mandat a reușit Trump să zdruncine piața mondială (inclusiv pe cea nord-americană), prin politica sa de taxe aplicate tuturor partenerilor comerciali, indiferent de condiția lor de dușmani ai SUA sau de prieteni și aliați. Marcat de o concepție economică simplistă, pe modelul schimburilor 1 la 1, Trump a considerat că trebuie să taxeze toate statele care înregistrau excedente în comerțul cu SUA. După un spectacol al semnării actului normativ care impunea noile tarife vamale (între 10% și 50%), în data de 2 aprilie, dar și după un șir de răzgândiri ale lui Trump și de negocieri cerute de peste 90 de state, la 7 august au intrat efectiv în vigoare aceste taxe, care întorc comerțul mondial în urmă cu peste jumătate de secol²⁰.

Zdrobirea sistemului GATT, privită de Trump ca o „Zi a Independenței SUA”, iese din logica economică ce stă la baza globalizării, riscând să genereze efecte negative serioase inclusiv pentru americani. Întrucât orice produs finit, oricât de mic, presupune în prezent interconectarea mai multor companii, din diverse țări, este de netăgăduit faptul că impunerea de taxe vamale scumpește automat acel produs. Astfel, protecționismul trumpist nu favorizează nici pe investitori, nici pe consumatorii americani, care vor fi obligați să plătească prețuri mai mari, inclusiv pentru mărfurile și serviciile „made in USA”. Doar bugetul federal va fi favorizat, către el curgând, pentru o vreme, o grămadă de bani suplimentari („a lot of money” – cum spune poficios Donald Trump). În rest, economia SUA nu va deveni peste noapte mai competitivă și nici nu va exporta mai mult, căci partenerii comerciali au și ei la dispoziție arma creșterii taxării. Lucrul acesta l-au înțeles și instituțiile judiciare americane, care, printr-o decizie a unei curți de apel din 29 august 2025, au stabilit că șeful administrației americane și-a depășit atribuțiile constituționale când a fixat taxele „din pix”. De altfel, justiția i-a mai anulat lui Trump și alte decizii aberante, în materie de educație și migrație; dar omul merge înainte, pentru că nimeni din anturajul său nu îndrăznește să îi spună că e de ajuns!

Proasta influență a lui Trump asupra ordinii economice globale nu se termină în capitolul vamal, ci continuă într-un alt domeniu foarte sensibil: relația dintre activitatea economică și protecția mediului. Încă din 1992, când a avut loc prima reuniune mondială privind mediul, la Rio de Janeiro, statele lumii au manifestat o mare deschidere față de limitarea poluării și a altor modalități prin care activitățile economice degradează mediul (despăduriri, desecări, lucrări de infrastructură, agricultură ne-ecologică etc.). În 1997, s-a semnat Protocolul de la Kyoto pentru reducerea emisiilor poluante (intrat în vigoare în 2005); cu acel prilej, SUA au refuzat să ratifice acordul climatic. În 2015, a fost semnat Acordul de la Paris, agreat și de administrația Obama; numai că în 2017 a venit la putere Trump, care a retras SUA din acord. Administrația Biden a semnat revenirea, în 2021, pentru ca Trump să decidă o a doua retragere, pe 28 ianuarie 2025.

Poziția anti-ecologistă a lui Trump are la bază, pe de o parte, teoria lui despre re-industrializarea SUA, pentru reducerea dependenței în acest sector față de marii producători poluatori precum China și India. Pe de altă parte, Trump aparține categoriei scepticilor față de rezultatele științei, relativizând valoarea studiilor despre încălzirea globală²¹, despre energia

verde (taxată drept „escrocheria secolului” și „distrugătoarea fermelor agricole”), vaccinare (în schimbul căreia propunea injecții cu... dezinfectant) și alte asemenea subiecte care animă teorii ale conspirației și fake-news-uri pe rețelele de socializare. Trăind în această alveolă pseudo-culturală, Trump crede sincer că are profilul unui om inteligent, cu foarte mult bun simț²²!

„Bunul simț trumpist” include, fără îndoială, un dispreț adânc față de democrație. Provenind din lumea corporatistă și înconjurându-se de magnați obișnuiți să decidă de capul lor în orice privință, Trump are ca obiectiv distrugerea ordinii instituționale clasice a statului și înlocuirea ei cu mecanisme decizionale autocratice, care se sustrag controlului democratic. „Prin urmare, ceea ce propun și ceea ce fac acum oamenii președintelui Trump prin campaniile DOGE și RAGE (*Department of Government Efficiency* și *Retire All Government Employees*) este înlocuirea statului, a instituțiilor și a celor aleși prin vot, cu modele și algoritmi, cu tehnologie nouă, *block chain* și AI, cu o nouă filosofie de business în care banii, monedele naționale sunt înlocuite cu minunile *cryptocurrencies*, toate conduse de «oameni numiți», dar confirmați de averi imense și de succesul personal în afaceri. Simplificând și mai mult, noua «dezordine» vrea să înlocuiască modelul social, politic și economic actual, democrațiile liberale așa cum le știm, cu modelul unor companii / corporații de succes conduse de CEO performanți. Iar pentru aceasta, au nevoie mai întâi să *disrupt* statul, pentru ca mai apoi să-l *innovate*. Așa cum spun unii comentatori americani, scopul lor nu este atât eficiența, cât mai ales să *erase* prezentul”²³.

Concluzii

Noua dezordine mondială este un fenomen specific relațiilor internaționale, incluzând nuclee interconectate din sfera raporturile de forță militară, a producției și schimburilor economice, a comunicațiilor, tehnologiilor, sistemelor juridice și regimurilor politice, cu infuzii culturale și religioase. În același timp, însă, noua dezordine de la nivel global are în substrat o profundă schimbare (pe care o putem numi criză, fără prea multe rețineri) a statului ca principal actor politic internațional și a elitelor guvernante din ultimele decenii.

Este adevărat că statul, în actuala sa formă instituțională, are numeroase hibe structurale și funcționale; aparatul său este costisitor și adesea ineficient, dacă îl comparăm cu întreprinderile private. Numai că statul nu a fost creat respectând logica profitului, ci pe aceea a oportunității cheltuielilor. „Distrugerea” și „inovarea” statului, în speranța înlocuirii lui cu o formă de corporație, echivalează cu negarea guvernământului democratic și cu instaurarea unei dictaturi tehnologizate, din care va dispărea orice opțiune ideologică, exceptând, desigur... *trumpismul*!

În continuarea acestei „cruciade” duse de Trump contra *Establismentului* american, se plasează firesc confruntarea globală dintre actori statali haotici și agresivi, stimulați de relativizarea dreptului internațional și încredințați de justetea unei viitoare noi ordini, impuse de Sudul global contra Occidentului global, de Islam contra creștinismului, de o rasă contra alteia etc. Noua dezordine mondială își construiește propriul templu din ruinele statului de drept de tip occidental, prăbușit sub loviturile liderilor lor populiști și iliberali.

Note

¹ Pascal Bruckner și Alain Finkielkraut, *Le nouveau désordre amoureux*, Seuil, Paris, 1977.

² Cf. Ana-Maria Ambrosă, *Bipolarismul secolului XX. Fundamente filosofico-ideologice și proiecții antropologice*, Institutul European, Iași, 2019, pp. 117-156.

³ Ken Jowitt, *New World Disorder. The Leninist Extinction*, University of California Press, 1992 (trad. rom.: *Noua dezordine mondială. Extincția leninistă*), Curtea Veche Publishing, București, 2012.

⁴ Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, Free Press, 1992.

⁵ Peter N. Neumann, *The New World Disorder: How the West Is Destroying Itself*, SCRIBE US, 2024.

⁶ Nicolas Checa, John Maguire and Jonathan Barney, „The New World Disorder”, Harvard Business Review, August 2003, <https://hbr.org/2003/08/the-new-world-disorder>

⁷ John Williamson, „A Short History of the Washington Consensus”, in: Narcis Serra and Joseph E. Stiglitz (Editors), *The Washington Consensus Reconsidered. Towards a New Global Governance*, Oxford University Press, 2008, pp. 16-17.

⁸ Testarea cu un relativ succes a axiomei *Consensului de la Washington*, în misiuni de asistență acordată de FMI și Banca Mondială unor țări din lumea latino-americană, a acreditat ideea că noua ordine post-bipolară se poate generaliza, incluzând fostele state comuniste, confruntate cu provocările uriașe ale tranziției la economia de piață. Dar rețetele instituțiilor financiare internaționale nu au fost la fel de eficiente peste tot unde au fost impuse; pe alocuri, s-au dovedit de-a dreptul dăunătoare, compromițând ideea virtuților pieței libere și redeșteptând nostalgia ordinii economiei socialiste planificate. Identificați cu „apostolii crizei” în vreme de tranziție, „controlorii FMI” au devenit ținte ale unor grupuri de interese (ancorate în vechile rețele comunisto-securiste) în lupta contra „capitalismului invadator”, care ar fi avut drept unic scop să cumpere la bucată (și pe bani puțini) economiile clădite cu miză și suferința de fostele „națiuni socialiste”.

⁹ G7 Panel on Economic Resilience, *The Cornwall Consensus: Build Forward Better*, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rooseveltinstitute.org/wp-content/uploads/2022/09/GlobalEconomic-ResilienceBuilding-ForwardBetter_202110.pdf, p. 16.

¹⁰ Tzvetan Todorov, *Le nouveau désordre mondial: réflexions d'un Européen*, Robert Laffont, Paris, 2003.

¹¹ „După 11 septembrie 2001, SUA au susținut Alianța Nordului în lupta contra talibanilor, pe care i-au alungat de la putere în 2002. Au urmat 19 ani de reforme în Afganistan, cu sprijin occidental, pentru a se crea o societate democratică și un stat modern. Lumea afgană, cu sistemul ei de relații tribale și de «patronaje» politice, nu a fost permeabilă la democrația de tip liberal. Erodă de corupție și slăbit ideologic, incapabil să asigure un trai decent cetățenilor, statul afgan a căzut sub asaltul talibanilor în august 2021, demonstrând că formele democratice occidentale nu pot fi exportate eficient în societățile tribale asiatice” (Cristian Bocancea, „Noul Emirat Afgan – o lecție despre limitele conceptului occidental al democrației”, în: Revista „Polis”, Volum X, Nr. 1 (35), Serie nouă, decembrie 2021-februarie 2022, p. 25).

¹² Timothy Snyder, *Drumul spre nelibertate: Rusia, Europa, America*, Editura Trei, București, 2021.

¹³ Albert Galinsoga Jordà (ed.), *El conflicto de Iraq y el Derecho Internacional. El caso Couso (Conflictul din Irak și dreptul internațional. Cazul Couso)*, Edicions de la Universitat de Lleida; Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, Servizo de Publicacións e Intercambio Científico, 2013, <https://www.abogacia.es/ro/actualidad/noticias/el-conflicto-de-iraq-y-el-derecho-internacional-el-caso-couso/>

¹⁴ Sorin Bocancea (coord.), *Marșul asupra Europei. Noile dimensiuni ale migrației*, Editura Adenium, Iași, 2018. A se vedea și: Ileana Racheru (coord.), *Uniunea Europeană și criza refugiaților*, Institutul Diplomatic Român, Policy Study nr. 6 / 2016.

¹⁵ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996 (trad. rom. de Radu Carp: *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1998).

¹⁶ Matei Martin, „Noua dezordine mondială”, Editorial din nr. 1249, 24-03-2025, <https://www.observatorcultural.ro/despre-observator-cultural/>.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ *The Apprentice (Ucenicul)* este o franciză creată de britanicul Mark Burnett în SUA, pentru a aduce în lumina reflectoarelor diverse inițiative de afaceri, ale unor oameni de rând, sub judecata severă a unui presupus maestru al business-ului. Ca gazdă a acestei emisiuni, la NBC, Donald Trump s-a remarcat prin plăcerea cu care anunța pe candidații eliminați din cursă că au fost... „concediați” („You’re fired!”). Acest reality-show a făcut din Trump un personaj cunoscut de toți americanii, popularitatea astfel obținută folosindu-i în alegerile interne din Partidul Republican pentru nominalizarea la Președinție.

¹⁹ „Ne-am plăcut reciproc din prima zi” – spunea Trump în vara lui 2019, când s-a întâlnit cu dictatorul nord-coreean Kim Jong Un; apoi a continuat cu declarațiile sentimentale: „mi-a scris scrisori frumoase și sunt scrisori grozave. Ne-am îndrăgostit”. Despre Vladimir Putin a spus în nenumărate rânduri că este un tip genial (care „a cucerit o țară... pentru niște sancțiuni de doi dolari”), cu care are o relație strânsă, caldă (ca în meetingul de la Anchorage, din 15 august 2025). Și față de alți lideri importanți evaluarea lui Trump se bazează pe „miros”, ca între masculi alfa: a se vedea modul în care îl gratula pe Președintele chinez cu titlul de „rege” sau etichetarea lui Netanyahu ca „erou de război”. Trump se poziționează „afectiv” și față de alți mari oameni politici, din lumea liberă, democratică: „îl place

tot mai mult” pe Macron, ca și pe Rutte sau pe Merz; Meloni e privită de Trump ca „o femeie fantastică, care a cucerit Europa”; puternici și măreți sunt, în ochii liderului american, și alți interlocutori europeni, precum Sturmer, Stubb și von der Leyen, recent reuniți la Casa Albă pentru a susține, alături de Volodimir Zelenski, o pace justă în Ucraina. Ghinion: fostul Președinte Klaus Iohannis nu i-a „plăcut” lui Trump, motiv pentru care i-a refuzat ascensiunea în fruntea NATO...

²⁰ „Donald Trump a hotărât «să arunce în aer» sistemul comercial mondial, declanșând un război comercial la scară internațională. El a generat și generează haos în plan global, introducând un așa-zis principiu al reciprocității în relațiile comerciale. Problema este că, în schimburile internaționale, unii vând tancuri, alții vând cipuri, unii vând soia, alții vând pui congelați. Sunt cazuri în care o țară vinde anumite produse, dar și cumpără produse asemănătoare (automobile, de exemplu), deși, în general, este vorba de procurarea unor bunuri care sunt deficitare pe piața internă. Donald Trump dorește, evident, să ne întoarcem la formule de comerț bilateral, dar, după al Doilea Război Mondial, accentul s-a pus pe crearea unui sistem multilateral de comerț (OIC,GATT,OMC)... Acum, Statele Unite aruncă practic în aer acest mecanism care a dus la scăderea nivelului de taxe vamale de la 40% după război la 3,8% la sfârșitul secolului 20” (Adrian Năstase, „Noua dezordine mondială”, 3 aprilie 2025, <https://www.ziuanews.ro/editorial/noua-dezordine-mondiala-1587503>).

²¹ „Trump numește schimbările climatice o «farsă». Aceasta în ciuda faptului că această criză climatică este una dintre cele mai răspândite amenințări la adresa drepturilor omului în prezent, provocând foamete, crize umanitare și de refugiați, sărăcie și lipsă de adăpost în întreaga lume” (Jean-Paul Bruckert, „Un nouveau désordre international?”, <https://ensemble-mouvement.com/un-nouveau-desordre-international/>

²² „I’m not a dictator, I’m a man with great common sense, I’m a smart person”, declara Donald Trump pe 26 august 2025 (<https://www.youtube.com/watch?v=dwGyiRRS9S0>).

²³ Sergiu Toader, „Noua dezordine mondială”, 22 februarie 2025, <https://sergiutoader.substack.com/p/noua-dezordine-mondiala>

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

AMBROSĂ, Ana-Maria, *Bipolarismul secolului XX. Fundamente filosofico-ideologice și proiecții antropologice*, Institutul European, Iași, 2019.

BOCANCEA, Sorin (coord.), *Marșul asupra Europei. Noile dimensiuni ale migrației*, Editura Adenium, Iași, 2018.

BOIA, Lucian, *Mitul democrației*, Editura Humanitas, București, 2003.

BRUCKNER, Pascal și Finkielkraut, Alain, *Le nouveau désordre amoureux*, Seuil Paris, 1977.

BRUSTIER, Gaël, *Le désordre idéologique*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2017.

FUKUYAMA, Francis, *The End of History and the Last Man*, Free Press, 1992.

HUNTINGTON, P. Samuel, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996 (trad. rom. de Radu Carp: *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1998).

NEUMANN, N. Peter, *The New World Disorder: How the West Is Destroying Itself*, SCRIBE US, 2024.

TODOROV, Tzvetan, *Le nouveau désordre mondial: réflexions d’un Européen*, Robert Laffont, Paris, 2003.

Articole și studii

BOCANCEA, Cristian, „Noul Emirat Afgan – o lecție despre limitele conceptului occidental al democrației”, în: Revista „Polis”, Volum X, Nr. 1 (35), Serie nouă, decembrie 2021-februarie 2022.

WILLIAMSON, John, „A Short History of the Washington Consensus”, in: Narcis Serra and Joseph E. Stiglitz (Editors), *The Washington Consensus Reconsidered. Towards a New Global Governance*, Oxford University Press, 2008.

Resurse online

BRUCKERT, Jean-Paul, „Un nouveau désordre international?”, <https://ensemble-mouvement.com/un-nouveau-desordre-international/>.

CHECA, Nicolas, Maguire John and Barney Jonathan, „The New World Disorder”, Harvard Business Review, August 2003, <https://hbr.org/2003/08/the-new-world-disorder>.

G7 Panel on Economic Resilience, *The Cornwall Consensus: Build Forward Better*, chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://rooseveltinstitute.org/wp-content/uploads/2022/09/GlobalEconomic-ResilienceBuilding-ForwardBetter_202110.pdf.

JORDÀ, Albert Galinsoga (ed.), *El conflicto de Iraq y el Derecho Internacional. El caso Couso (Conflictul din Irak și dreptul internațional. Cazul Couso)*, Edicions de la Universitat de Lleida, Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, Servizo de Publicacións e Intercambio Científico, 2013, <https://www.abogacia.es/ro/actualidad/noticias/el-conflicto-de-iraq-y-el-derecho-internacional-el-caso-couso/>.

MARTIN, Matei, „Noua dezordine mondială”, Editorial din Nr. 1249, 24-03-2025, <https://www.observatorcultural.ro/despre-observator-cultural/>

NĂSTASE, Adrian, „Noua dezordine mondială”, 3 aprilie 2025, <https://www.ziuanews.ro/editorial/noua-dezordine-mondiala-1587503>.

TOADER, Sergiu, „Noua dezordine mondială”, 22 februarie 2025, <https://sergiutoader.substack.com/p/noua-dezordine-mondiala>